

УДК: 373.3

*Меңдибаева Н. М., окутуучу, nur_kg_93@list.ru
А. Мырсабеков ат. ОшМПУ, Кыргызстан*

БАШТАЛГЫЧ КЛАСС МУГАЛИМИНИН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ЖОГОРУЛАТУУДА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫК КАРАЖАТТАРДЫН РОЛУ

Бул макала заманбап билим берүү системасын маалыматташтыруу жана окуу процессинде мультимедианы колдонуу мүмкүнчүлүктөрүн аныктоо маселелерине арналган. Макалада маалыматтык технологиялардын инструменттеринин тизмеси келтирилип, билим берүү процессинде колдонулган атайын мультимедиялык каражаттардын ролу каралган. Мындан тышкары, окутуу куралы катары мультимедианы колдонуу максаттары аныкталат, алардын негизги касиеттери, ошол эле учурда бул касиеттердин ичинен эң маанилүүсү катары интерактивдүү окуу процессин индивидуалдаштырууга жана студентти активдүү ишмердүүлүккө кошууга мүмкүндүк бере тургандыгы баса белгиленет. Мультимедиялык окуу куралдарынын мүмкүнчүлүктөрү да такталган, аларды колдонуу, өз кезегинде, окуу процессин уюштуруунун натыйжалуулугун жогорулатууга өбөлгө түзөт. Мультимедиа технологиялары билимдердин ар кандай түрлөрүн көрсөтүү жана иштетүү үчүн колдонулушу мүмкүн. Макалада студенттердин сабакта мультимедиялык окуу куралдарын колдонууга кызыгуусу, окуу процессинде заманбап техникалык каражаттарды колдонуу аркылуу окутуунун натыйжалуулугун жогорулатуу мүмкүнчүлүгү көрсөтүлгөн

Өзөктүү сөздөр: *маалыматташтыруу, маалыматтык технологиялар, мультимедиа, мультимедиялык технологиялар, мультимедиялык окуу куралдары, интерактивдүү такта, презентация, аудио, видеоклип, медиаыкма.*

*Мендибаева Н. М., преподаватель, nur_kg_93@list.ru
ОшГПУ им. А. Мырсабекова, Кыргызстан*

РОЛЬ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ СРЕДСТВ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Данная статья посвящена вопросам информатизации современной системы образования и выявлению возможностей использования мультимедиа в образовательном процессе. В статье перечислены средства информационных технологий и рассмотрена роль специальных мультимедийных средств, используемых в образовательном процессе. Кроме того определены цели использования мультимедиа как средства обучения, их основные свойства, при этом важным является то, что процесс использования мультимедиа позволяет индивидуализировать обучения и вовлечь учащегося в активную деятельность. Также уточнены возможности мультимедийных учебников, использование которых, в свою очередь, повысит эффективность организации учебного процесса. Мультимедийные технологии могут использоваться для отображения и обработки различных видов знаний. В статье показана заинтересованность учащихся в использовании мультимедийных учебников на уроках, возможность повышения эффективности обучения за счет использования в учебном процессе современных технических средств.

Ключевые слова: *информатизация, информационные технологии, мультимедиа, мультимедийные технологии, мультимедийные учебники, интерактивная доска, презентации, аудио, видео, медиа.*

*Mendibayeva N. M., teacher of Osh State Pedagogical University
named after A. Myrsabekova, nur_kg_93@list.ru*

THE ROLE OF MULTIMEDIA IN INCREASING THE EFFICIENCY OF THE

PRIMARY SCHOOL TEACHER

This article is devoted to the issues of informatization of the modern education system and identifying the possibilities of using multimedia in the educational process. The article lists information technology tools and considers the role of special multimedia tools used in the educational process. In addition, the goals of using multimedia as a learning tool are defined, the main features of which, while the most important of these features, make it possible to individualize the interactive learning process and involve the student in active activity. The possibilities of multimedia textbooks have also been clarified, the use of which, in turn, will increase the efficiency of the organization of the educational process. Multimedia technologies can be used to display and process various types of knowledge. The article shows the interest of students in the use of multimedia textbooks in the classroom, the possibility of increasing the effectiveness of training through the use of modern technical means in the educational process.

Key words: informatization, information technologies, multimedia, multimedia technologies, multimedia textbooks, interactive board, presentations, audio, video, media.

“Ким эскини алпештеп, жаңыны аңдап-билсе, анда ал мугалим боло алат”, - деп бекеринен айтылбаса керек элибизде. Биринчиден, бул – терең базалык билим алган окутуучу, мугалим. Ал өз сабагына абдан кызыгат, жоопкерчиликтүү мамиле жасайт. Ал өзүн-өзү өнүктүрүүгө ар дайым убакыт бөлөт. Жакшы психолог. Студент үчүн окутуучу – үлгү, туура багыт көрсөтүүчү, насаатчы, мыкты дос деп айтсак да болот. Анан дагы студент үчүн заманбап окутуучу – техникалык жактан сабаттуу, жашоодо жана окуу процессинде санариптик технологияны кантип колдонуу керектигин мыкты билген инсан. Бүгүнкү күндө санарип куралдары окутуучу менен студенттин ортосундагы абдан жакшы окуу каражаттары болуп саналат, айрыкча, аралыктан окутуу шарттарында. Билими бар алдыңкы окутуучуларга сабактарды кызыктуу жана мазмундуу уюштурууда мультимедиялык каражаттардын орду чоң. Билим берүү чөйрөсүн санариптештирүүдө дүйнөдө тездик менен өнүгүп келе жаткан жаңы мультимедиялык технологияларды колдоно билген мугалим атаандаштыкка туруштук бере алат [3]. Алсак, окутуунун деңгээлин жогорулатууда жана санариптик каражаттарды колдонууда, аралыктан окутуу мезгилинде заманбап-санарип мугалимдин техникалык сабаттуулугу маанилүү ролду ойноду десе, жанылышпайбыз.

XXI кылым – компьютердик технологиялар кылымы. Ошондой эле санариптештирүү дагы – учур талабы. Жаңы технологияны иш жүзүнө ашыруу үчүн инновациялык методдорду колдонуу, окутууну оптималдаштыруу, чыгармачылык менен иштөө, компьютерди жакшы пайдалануу, маалыматтарды алуу, башкача айтканда, чебер мугалим педагогикалык технологияны жакшы билүүгө тийиш деп эсептесек болот.

Ошондуктан билим берүү тармагында, окутууда презентацияны колдонуу же презентациялык сабак сабактын натыйжалуулугун арттыруу максатында материалдын жеткиликтүүлүгүн жогорулатат. Себеби окуучу бир эле учурда көрүү жана угуу каналдары аркылуу маалыматтарды кабыл алат. Изилдөөлөр көрсөткөндөй, студент презентация убагында 20% угуу аркылуу маалыматты кабыл алат жана көрүү аркылуу 30% маалымат жеткиликтүү болот, ошентип, жалпы кабыл алууну 50-65% га жогорулатат. Мындан сырткары, электрондук китепчелер жана презентациянын колдонулушу окуучунун өз алдынча иштөөсүн жогорулатат жана сабакка болгон кызыгуусун арттырат. Ошол студентке туура багыт берүүдө педагогдордун медиа жана маалымат боюнча базалык компетентүүлүгү жогору болушу керек [2].

Азыркы учурда коомдун жана маданияттын маалыматташуусунун глобалдык процесси билим берүү системасына жаңы милдеттерди коюуда. Бул маселени чечүүдө

маалыматтык технологияларды пайдалануу маанилүү орунда турат. Бул педагогдон билимди, жөндөмдү жана чеберчиликти талап кылат, башкача айтканда, маалыматтык жана коммуникациялык технология жаатындагы компетенттүүлүк керек болот. Окуучунун интеллектуалдык, таанып-билүүчүлүк жана чыгармачыл потенциалын көтөрүү үчүн педагогдор өздөрү өнүгүшү керек [1]. Окуу-тарбиялоо процессине атайын максат менен заманбап маалыматтык каражаттарды кошуу өз алдынча тарбия алууга, чыгармачылыкка, азыркы медиа дүйнөдө эркин багыт алууга көмөктөшөт. Заманбап мультимедиа адамдын айлана-чөйрөнү кабыл алуусунун комплекстүү каражаты болуп калды. Мультимедиаалуулук, интерактивдүүлүк, моделдөө, коммуникативдүүлүк жана дилгирлик билим берүү багытындагы медиапродуктуну жана билим берүүнүн маалыматтык технологиясын иштеп чыгууга шарттарды түзөт. Заманбап маалыматтык жана коммуникациялык технологиялар билим берүү процессин активдештирүүгө жана студенттин өз алдынча болушуна өбөлгө түзөт. Ага электрондук мультимедиа материалды жакшы кабыл алууга жана аны эске тутуп калууга мүмкүнчүлүк берет, кеңири тарбиялык мүмкүнчүлүктөргө ээ кылат, окуучулардын таанып-билүүчүлүккө шыктануусун калыптандыруусуна жардам берет. Электрондук мультимедианын окуу-тарбиялоо процессинде колдонулушу психологиялык-педагогикалык өзгөчөлүгүн эске алуу билим берүү системасын кайра куруга өбөлгө түзөт. Бул өзгөчөлүктөрдү түшүнүү жана эске алуу заманбап педагог үчүн өз ишмердүүлүгүн маалыматтык дүйнөдөгү заманбап өзгөрүүлөргө жана заманбап балдар менен өспүрүмдөрдүн жаңы маалыматтык муктаждыктарына шайкеш жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берет жана ошол эле учурда мугалимдин да өз алдынча изденүүсүнө шарттарды түзөт. Мугалим бул чөйрөдөгү ар кандай маселелерди чечүү процессин так жана туура уюштурууга көнүгөт, өзүнүн жеке адискөйлүгүн жогорулатуу процессинде мультимедианы пайдалана алат [4].

Демек, мугалимдердин көпчүлүгү мультимедиа каражаттарын көрсөтмө курал катары гана колдонуп, анын башка дидактикалык, тарбиялык мүмкүнчүлүктөрүн көмүскөгө калтырып келе жатышат. Азыркы учурда максаттуу түрдө заманбап педагогду даярдоо абдан маанилүү, анын маалыматты кабыл алуу, визуалдык образдардын вербалдык көчүрмөлөрүн чиркештирүү, маалыматтын маанилик өзгөчөлүгүн түшүнүү жана аны практикалык ишмердүүлүгүндө пайдалана билүү жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүшүбүз керек. Мунун баары педагогдун маалыматтык компетенттүүлүгүн көтөрөт жана маалымат булактарын пайдаланууда мугалимдин эркиндигин көбөйтөт. Ошентип, медиатеchnология жаатындагы компетенттүүлүк – бул методика, ыкма, мультимедиа каражаттарын иш жүзүндө өздөштүрө билүү, өзүнүн предметин өнүктүрүү каражаттарына ээ болуу, аны долбоорлой билүү жана медиа жаратуунун индивидуалдык траектория программасын ишке ашыра билүү жөндөмү болуп саналат.

Мугалимдин маалыматтык компетенттүүлүгүн калыптандыруу боюнча милдеттер болуп төмөнкүлөр саналат:

- медиатексттерди идентификациялоого жана интерпретациялоого үйрөтүү, медианы пайдалануунун ар кандай жолун сынап көрүүгө үйрөтүү, медиапродукт жаратууга үйрөтүү;
- медиабилдирүүлөрдүн маалыматтык мазмунун кабыл алуу, баалоо, түшүнүү жана анализдөөгө үйрөтүү;
- инсандын коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү (вербалдык жана вербалдык эмес);
- сын көз менен ой жүгүртүү жана медиатексттин сапатын баалоо жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү;

- медиакаражаттардын, маалыматтык жана коммуникациялык технологиялардын жардамы менен чыгармачылык менен өзүн туюндуруу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүүгө жана анын методдоруна үйрөтүү [4].

Санариптештирүү шартында педагогдон маалыматтык маданиятка ээ болуу талап кылынат, анын негизи болуп маалыматтык чөйрө жана анын иштөө мыйзамдары туурасындагы мугалимдин билими, маалымат агымында туура багыт ала билүү болуп саналат.

Мында окуу процессин уюштуруунун зарыл шарты болуп педагогдун заманбап мультимедиялык каражаттардын мүмкүнчүлүктөрү жөнүндө, заманбап жабдыктар жөнүндө билүүсү, сабагына колдонуучу көрсөтмө каражаттарын, өзүнүн жеке сайты жаратуу тажрыйбасына жана методикасына ээ болуусу, өз ишмердүүлүгүндө заманбап окутуу каражаттарын туура колдоно билүүсү, электрондук презентацияларды сабагына даярдай билүүсү, интернет тармагынын мүмкүнчүлүктөрүн туура пайдалана билүүсү саналат.

Ошентип мугалимдин чыгармачылыгын өстүрө турган мыкты дидактикалык каражаттардын бири болуп мультимедиа технологиясы эсептелет. «Мультимедиа» түшүнүгү өзүнүн ичине төмөнкүлөрдү камтыйт: текст, мультипликация, графика, видео жана үн. «Мультимедиа» термини эки сөздүн кошулмасынан келип чыккан: *multy* (латын тилинен *multum* – көптөгөн, көп бөлүктөрдөн турган, курама) жана *media* (чөйрө, каражат). Ошентип, «мультимедиа» термининин сөзмө сөз котормосу «көптөгөн чөйрө» дегенди билдирет. Окутуу процессинде мультимедиялык ресурстарды жасоодо жана практикалык колдонууда студенттердин каалоосуна, башкача айтканда, керектөөсүнө негизделген позитивдүү мотивдерди калыптандырууга тиешелүү методологиянын багыты болуп саналат. Мультимедиялык ресурстарды колдонууга студенттердин мотивациясы жогору болгон учурда гана техникалык каражаттарды билим берүү потенциалын жогорулатуу максатында натыйжалуу пайдаланууга болот [2].

Демек, окутууну уюштуруунун салттуу формасы менен мультимедиялык технологияларды колдонуунун азыркы мезгил менен айкалышы окуу процессин натыйжалуу куруу үчүн шарттарды түзөт жана алардын ар биринин өзүнүн артыкчылыктары жана кемчиликтери бар. Мультимедианы колдонуунун негизги максаты билим берүү процессине негизделген педагогикадан (ККН) компетенттүү педагогикага өтүү, башкача айтканда, студенттердин эбегейсиз зор когнитивдик жөндөмдүүлүктөрүн ачкан интерактивдүүлүк аркылуу окуучулардын чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү болуп саналат. Салттуу билим берүү негизинде маалыматтар вербалдык (материалды сызыктуу, абстрактуу жана болушунча майдалап берүү) түрдө берүүгө негизделген. Мында студенттерге окуганга жана окуганын оюнда кайра жаратууга көп убакыт талап кылынат жана так бекитилген формасы жана көлөмү – бардык студенттерге баяндоонун багыты бир, деталдардын деңгээли бир, маалымат берүүнүн татаалдыгы бир түрдүү болот. Бул жерде баарыбызга маалым болгон факт – адамдардын мээси визуалдык кабыл алууга багытталат, адамдар объектини карап, маалыматты көз ирмемде эле алышат [4].

Мында окутуунун өзүнчө методу катары видеоыкма саналат, аны билим берүү процессине, сабакты бышыктоодо, кайталоодо, жалпылоого колдонсо болот. Метод маалыматты визуалдык түрдө кабылдоого негизделген. Видеоыкма окуу процессин уюштурууга жана максаттуулугу менен айырмаланууга тийиш болгон өзүнө бир чоң талаптарды коёт. Видеоыкманы колдонгон мугалимден өзүнүн сабагында болуп жаткан маселеге студенттерди тартуу боюнча мыкты жөндөмдүүлүгүн, аларды багыттай

билүүсүн, жалпылоочу жыйынтыктарды чыгара билүүсүн, ар бирине индивидуалдуу жардам бере билүүнү талап кылынат. Мугалимдин мультимедиалык презентацияларды пайдалануу менен сабак өтүүсү студенттерди билим алууга жакшы маанай жаратууга кызыктырат, окуу материалын аз убакытта баяндоо менен убакытты үнөмдөөгө шарт түзөт. Ошентип, мультимедиа-технологияларын пайдалануунун багыттары болуп интерактивдик такта, интерактивдик сурамжылоо системасы, ар кандай билим берүү программалары, мультимедиалык экрандар саналат.

Мультимедиянын маанилүү компоненти катары интерактивдүүлүктү атасак болот. Адамдар көргөндөрүнүн 20% жана уккандарынын 30% гана эстеп калат. Ошондой эле алар көргөн жана уккан нерселердин 50% жана ошол эле учурда көргөн, уккан жана өздөрү жасаган нерселердин 80% эсинде сактап калышат. Мугалимдердин иштелмелерин видеомаалымат же анимация менен айкалыштыруу студенттердин мугалим тарабынан берилген окуу материалынын мазмунуна көңүлүн бурат жана жаңы темага болгон кызыгуусун арттырат. Сабак кызыктуу жана эмоционалдуу болуп, эстетикалык канааттануу алып келет жана мугалим тарабынан берилген маалыматтын сапаты жогору болот. Ошол эле учурда окуу-тарбия процессинде мугалимдин ролу бир топ алдыга жылат. Мугалим окуу материалынын эң татаал фрагменттерин талкуулоого басым жасоо менен, сабак учурундагы убактысын натыйжалуу пайдаланат [5].

Айта кетчү нерсе, мультимедианы колдонуунун өзгөчө учуру болуп видеоклиптер саналат. Видео маалыматты жана анимацияны колдонуу билим берүү процессинин натыйжалуулугун бир топ жакшыртышына шарт түзөт. Окуу процессин визуалдаштырууга, анимациянын натыйжаларын көрсөтүүгө жана реалдуу убакыт режиминде ар кандай процесстерди симуляциялоого эң көп салым кошкон – бул фильм, тагыраак айтканда, кичинекей билим берүүчү фрагмент. Туруктуу иллюстрация, таблица үйрөнүүгө жардам бербесе, көп өлчөмдүү кыймылдуу фигура, анимация, видеоклип жана башка көптөгөн нерселер маалыматты толук кандуу түшүнүүгө жардам берет. Бирок видеомаалыматтарды колдонууда сабактын темптерин сактоону унутпаш керек.

Демек, мугалим компьютердин жардамы менен сабакты пландаштырууда өз жөндөмдүүлүктөрүнө жараша төмөнкүдөй нерселерди жасай алат:

1. Сабактын ар кандай этабында пайдаланууга боло турган программалоо тилинин жардамы менен программалык продуктуларды жасай алат.

2. Сабакка даярданууда же өтүү учурунда даяр программалык продуктуларды (энциклопедия, окутуучу программалар) пайдалана алат.

3. PowerPoint, MicrosoftOffice пакеттеринде электрондук презентацияларын колдоно алат. Электрондук презентациялар мугалимге минималдык даярдык жана өтө көп убакыт сарптай туруп көрсөтмө материал даярдоого мүмкүнчүлүк берет.

4. Сабакты түзүүдө маалыматтык базалар системасын пайдалана алат.

5. Ар кандай таркатма жана дидактикалык материалдарды даярдоодо Word текст редакторун пайдалана алат.

6. Компьютердик тесттерди жана диагностикалык комплекстерди пайдалана алат [5].

Жогоруда сөз болгон билим берүү процессинде ар түрдүү мультимедиалык каражаттарды натыйжалуу пайдалануу учурдагы билим берүү системасына дал келсе, анда сабактын максатына жетүүгө болот.

Жыйынтыктап айтканда, маалыматтык технологияларды, мультимедиялык каражаттарды колдонуу менен окутуунун артыкчылыктары жөнүндө төмөндөгүлөрдү айткым келет:

- мугалимдин жандуу эмгегинин натыйжасында өндүрүмсүз чыгымдарын

кыскартууга мүмкүндүк берет;

- студенттерге окуунун траекториясын эркин тандоого кеңири мүмкүнчүлүктөрдү берет;

- окуучуларга дифференциялык мамилени болжолдойт;

- окутуунун натыйжаларына мониторинг жүргүзүүнүн жана баалоонун натыйжалуулугун жана объективдүүлүгүн жогорулатат;

- "студент - мугалим" мамилесинде үзгүлтүксүз байланышты кепилдейт;

- билим берүү ишмердүүлүгүн индивидуалдаштырууга көмөк көрсөтөт (окуу темпин дифференциялоо, окуу тапшырмаларын аткарууда кыйынчылыктар ж. б.);

- окуу мотивациясын жогорулатат;

- окуучулардын өндүрүштүк, чыгармачыл ой жүгүртүү функцияларын, интеллектуалдык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрөт, ой жүгүртүүнүн оперативдүү стилин калыптандырат.

Мультимедиялык каражаттар студентке даяр окуу материалын карап гана чыкпастан, аны түзүүгө, трансформациялоого жана оперативдүү колдонууга катышууга да мүмкүндүк берет. Мультимедиялык каражаттар билим берүү процессин уюштурууда жана башкарууда кеңири мүмкүнчүлүктөрдү түзөт.

Демек, мультимедиялык технологияларды колдонуу окуу процессин уюштурууда, ошондой эле студенттердин чыгармачыл жөндөмдөрүн өнүктүрүүдө жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат; окутуучуларга ар кандай дисциплиналар боюнча лекциялык сабактарды, практикалык жана лабораториялык иштерди жүргүзүү үчүн ыңгайлуу курал, анткени бул, жогоруда айтылгандай, билим берүү жана өнүгүү программаларын, презентацияларды, мультимедиялык окуу куралдарын, фильмдерди ж. б. колдонууга мүмкүнчүлүк берет.

Адабияттар:

1. Бекбоев И., Алимбеков А. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы. // -Б., «Бийиктик». – 2011.

2. Сейдалиев М.Д., Абдуллаев Р.М. Информатика жана маалымат технологиялары: Усулдук колдонмо // -Б., 2011. - 77 б. ISN 978-9967-26-286-7.

3. Заманбап мугалимдин техникалык сабаттуулугу // Кут билим гезити. 08.05.2020. Дарек: <https://kutbilim.kg/news/inner/zamanbap-mugalimdin-tehnikalyk-sabattuulugu-ky>.

4. Иманкулов М. Медиа жана маалыматтык сабаттуулук: мугалимдерге арналган ресурстар китеп / Иманкулов М., Усупбаева А., Тежимбаева А., Данилова Н., Штурхетский С. Кожобекова // -Б. - 3000. - 2019. ISBN 978-9967-11-656-6.

5. Фатхудинова, Р.Р. Окуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатууда мультимедиялык технологиянын ролу. –2013.